УДК 65.271

НІКІТЧИНА О.В., викладач
м. Житомир

КОНКУРЕНТОЗДАТНІСТЬ РИНКУ ОБОВ'ЯЗКОВОГО СТРАХУВАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ВЛАСНИКІВ НАЗЕМНИХ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

Анотація: *У статті висвітлено основні проблеми розвитку обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, обґрунтовано шляхи вирішення визначених проблем.*

Ключові слова*: обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, страхові ризики, аварійність, автокредитування.*

Аннотация: *В статье отражены основные проблемы развития обязательного страхования гражданско-правовой ответственности владельцев транспортных средств, обоснованы пути решения определенных проблем.*

Ключевые слова: *обязательное страхование гражданско-правовой ответственности владельцев транспортных средств, страховые риски, аварийность, автокредитование.*

Abstract. *The article describes the main problems of civil liability obligatory insurance of surface transport vehicles proprietors. The ways to solve specific problems are outlined.*

Keywords: *civil liability obligatory insurance of surface transport vehicles proprietors, insurance risks, accident rate, autocrediting.*

Постановка проблеми. Закон України "Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів" [1], спрямований на вирішення одного з найбільш актуальних питань розвитку страхового ринку України – удосконалення порядку й умов здійснення означеного виду страхування, який у більшості країн світу є наймасовішим. Згідно із цим законом, даний вид страхування є обов'язковим. Це означає, що без наявності полісу обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, як і без наявності посвідчення водія, рух по дорозі забороняється. На жаль, це усвідомлює лише частина власників транспортних засобів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями в цьому напрямку займалися такі вітчизняні науковці: В. Базилевич, О. Залєтов, К. Базилевич, Я. Шумелда та інші. В працях цих учених висвітлювалися проблеми та перспективи розвитку даного виду страхування, зміни в законодавстві та в нормативно-правових актах.

Метою дослідження є визначення основних тенденцій і проблем розвитку обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників

наземних транспортних засобів. Для реалізації цієї мети необхідно:

- виявити основні чинники, які впливають на конкурентоздатність обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів;
- дослідити та проаналізувати проблеми, які виникають при здійсненні означеного виду страхування, визначити основні шляхи їх вирішення.

Основні результати дослідження. Питання, пов'язані зі страхуванням транспортних засобів є дуже актуальним у наш час, так як з кожним роком їм присвячується все більше і більше уваги, посилюється контроль та запобігання ризиків, які можуть виникнути у процесі експлуатації транспортного засобу. Сьогодні, для більшості автовласників, страхування автоцивільної відповідальності стає найважливішим інструментом захисту від будь-яких ризиків, пов'язаних із використанням автотранспортного засобу як джерела підвищеної небезпеки, що фактично зменшило число людей, які вважають страхування марною тратою грошей.

Страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів у більшості країн світу належить до обов'язкових видів страхування, що зумовлюється кількома обставинами:

- транспортний засіб є джерелом підвищеної небезпеки;
- такі цивільно-правові відносини стосуються всього суспільства, мають масовий характер, оскільки потенційно учасником дорожньо-транспортної пригоди може бути кожний громадянин;
- коли встановлено цивільну відповідальність власника транспортного засобу, немає гарантії, що потерпілому своєчасно та в повному обсязі буде відшкодовано завдані збитки, насамперед, через платоспроможність власника транспортного засобу, а також відсутність достатніх коштів у водія автомобіля.

У цьому розумінні саме механізм обов'язкового страхування цивільної відповідальності автовласників дає змогу створити надійну систему соціального захисту як третіх осіб – потерпілих, так і власників транспортних засобів. На сьогодні автострахування в України перебуває на етапі піднесення, тому спостерігається багато проблем та причин низького рівня розвитку даної галузі страхування. У нашій країні до цих причин експерти віднесли такі:

1. головним завданням вітчизняних страховиків є отримання надприбутку шляхом нехтування інтересів страхувальників;
2. відшкодування збитку від аварії здійснюється в межах ліміту, тоді як для збільшення клієнтської бази страховики в країнах ЄС відшкодовують реальний збиток від аварії і метою їхньої страхової діяльності є виключно прозоре та справедливе відшкодування заподіяних збитків;
3. масове порушення правил дорожнього руху громадян, що призводить до великої кількості дорожньо – транспортних пригод;
4. незадовільний стан доріг в Україні;
5. неплатоспроможність населення.

В Україні розвиток відповідальності власників наземних транспортних засобів має свої певні особливості, що полягають у специфіці менталітету українців та загальної економічної ситуації країни, тому при формуванні механізму розвитку обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності в Україні потрібно не лише користуватися методиками закордонного досвіду, але й враховувати національні особливості. Для підняття рівня розвитку автострахування в Україні має бути більш якісний та доступний сервіс, скорочення розгляду справ до одного тижня, можливість компромісних виплат, підтримка транспортних засобів в дорозі (евакуатор, готель, квитки). Також слід більше працювати над тим, щоб клієнт був більш обізнанішим.

Автострахування на страховому ринку продовжує займати місце найперспективнішого, адже постійно оновлюються і публікуються рейтинги надійних страхових компаній в даному сегменті ринку, на форумах обговорюються плюси і мінуси страхових компаній і їхніх програм.

На що слід звернути увагу при виборі страхової компанії? По-перше, на якість сервісу, по-друге, з якими автосалонами компанія співпрацює, по-третє, чи вчасно компанія виплачує компенсації за страховим випадком, по-четверте, як швидко компанія вирішує конфліктні ситуації та проблеми і з яким результатом [6].

Розглянемо рейтинг страхових компаній по обов'язковому страхуванню цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів перед третіми особами представлено в таблиці 1.

Як видно з даних таблиці 1, надходження страхових премій при страхуванні цивільно-правової відповідальності найбільше в страховій компанії ОРАНТА (235039,4 тис.грн.), що становить 49,1% питомої ваги в страховому портфелі, а страхові виплати – 101510,6 тис. грн. Найменше страхових премій одержала страхова компанія АРМА (127,8 тис. грн.). Окремо слід зазначити, що страхова компанія АРМА за аналізований період не здійснила жодної страхової виплати.

За результатами опитування, проведеного в листопаді 2011 р. працівниками Моторного (транспортного) страхового бюро України, 91,8% респондентів у 2011 р. (на 10% більше, ніж в 2010 р.) схвально віднеслися до страхування автоцивільної відповідальності власників наземних транспортних засобів. Тобто, вищезазначені дані свідчать про позитивну тенденцію щодо збільшення усвідомлення обов'язковості цього виду страхування. Але при цьому існує і значний відсоток недовіри та непоінформованості щодо означеного виду страхування [4].

Дані Моторного (транспортного) страхового бюро України про впровадження обов'язкового страхування

Таблиця 1

Рейтинг страхових компаній по обов’язковому страхуванню цивільно – правової відповідальності на 1 жовтня 2011 року.

№	Страхові компанії	Страхові премії, тис. грн.	Питома вага видів в портфелі, %	Страхові виплати, тис. грн.	Рівень виплат, %
1.	ОРАНТА	235039,4	49,1	101510,6	43,2
2.	ПРОВІДНА	153004,3	34,2	48450,2	31,7
3.	ТАС СГ	131164,7	46,2	52940,9	40,4
4.	УПСК	72046,5	21,4	22395,4	31,1
5.	АХА СТРАХУВАННЯ	63108,0	12,0	30269,0	48,0
6.	ГАРАНТ-АВТО	55534,5	24,9	31475,5	56,7
7.	КНЯЖА	53156,4	44,7	28336,9	53,3
8.	ДОБРОБУТ	51853,8	32,5	8761,0	16,9
9.	ПРОСТО-СТРАХУВАННЯ	38554,7	27,7	16964,4	44,0
10.	АСКА	37870,5	14,2	16105,5	42,5
11.	ВУСО	35516,0	27,9	13221,8	37,2
12.	УНІКА	35245,9	7,3	19518,1	55,4
13.	УКРАЇНСЬКА СТРАХОВАГРУПА	32908,1	10,9	21231,3	64,5
14.	ГЛОБУС	32296,6	48,7	13394,0	41,5
15.	УНІВЕРСАЛЬНА	30577,4	16,4	14271,6	46,7
16.	ІНГО УКРАЇНА	29564,7	8,6	18073,5	61,1
17.	ГОРОДСКАЯ СК	25265,2	37,4	7936,9	31,4
18.	ПЕРША	25067,0	25,6	10544,0	42,1
19.	КРАЇНА	24721,4	27,2	10032,3	40,6
20.	СТАТУС	21047,2	27,1	5565,2	26,4
21.	АСКО-ДОНБАС ПІВДЕННИЙ	20408,9	37,2	5958,4	29,2
22.	АЛЬФА-СТРАХУВАННЯ	17545,6	8,1	8995,6	51,3
23.	БРОКБІЗНЕС	14918,6	14,5	9167,3	61,5
24.	ІНТЕРТРАНСПОЛІС	14089,9	49,6	2367,1	16,8
25.	НОВА	11370,5	21,7	7293,3	64,1
26.	ЕВРОПЕЙСКИЙ СТРАХОВИЙ АЛЬЯНС	11044,8	17,5	3911,4	35,4
27.	УОСК	8304,5	14,9	1446,6	17,4
28.	РАЙП	8083,7	95,8	2706,5	33,5
29.	ОМЕГА	7862,0	10,4	3411,0	43,4
30.	АЛЬФА-ГАРАНТ	5093,7	20,8	2522,8	49,5
31.	UTICO	4761,3	15,1	1777,3	37,3
32.	УКРАЇНСКИЙ СТРАХОВИЙ СТАНДАРТ	4675,4	35,4	2415,1	51,7
33.	САЛАМАНДРА-УКРАЇНА	4044,3	7,6	939,4	23,2
34.	АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ	3878,3	1,8	255,2	6,6
35.	ЮНІВЕС	3187,1	9,6	540,2	17,0
36.	QBE УКРАЇНА	2621,2	4,6	1543,8	58,9
37.	ALLIANZ УКРАЇНА	771,2	0,7	664,7	86,2
38.	ЛЕММА СІТІ СЕРВЕР	496,0	29,2	247,1	49,8
39.	ІНТЕР ЕКСПРЕС	404,4	4,6	0,0	0,0
40.	ЛЕММА	324,8	0,1	325,2	100,1
41.	АРМА	127,8	0,4	0,0	0,0

Джерело: [9]

Таблиця 2

Порівняльна динаміка провадження обов'язкового страхування цивільно – правової відповідальності власників наземних транспортних засобів

Показники	2010 р.	2011р.	Приріст, %
Видано полісів (шт.)	722 177	675 311	-6,5
Сума отриманих платежів (грн.)	192 644 593	200 724 180	4,2
Кількість врегульованих справ (шт.)	6 866	7 984	16,3
Сума здійснених відшкодувань (грн.)	59 936 614	73 109 505	22,0

Джерело: [8]

Таблиця 3

Рейтинг першої десятки страховиків-членів МТСБУ за результатами провадження обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів в січні 2011 року

За кількістю виданих полісів		За сумою виплачених страхових відшкодувань	
1.	ПАТ НАСК «Оранта»	1.	АТ «Страхова Група «ТАС» (приватне)
2.	ПрАТ «СК«ПРОВІДНА»	2.	ПАТ НАСК «Оранта»
3.	АТ «Страхова Група «ТАС»	3.	ПрАТ «СК «ПРОВІДНА»
4.	ПрАТ «НФСК «Добробут»	4.	АТ «СК«АХА Страхування»
5.	АТ «УПСК»	5.	ПрАТ УСК «Княжа Вієна Іншуранс Груп»
6.	АТ «СК«АХА Страхування»	6.	ПАТ УСК «ГАРАНТ АВТО»
7.	ПрАТ УАСК «АСКА»	7.	ПрАТ СК «Уніка»
8.	ПрАТ УСК «Княжа Вієна Іншуранс Груп»	8.	ПрАТ УАСК «АСКА»
9.	ПАТ УСК «ГАРАНТ АВТО»	9.	ПрАТ АСК «ІНГО Україна»
10.	ПРАТ СК «Дніпроінмед»	10.	АТ «УПСК»

Джерело: [8]

Таблиця 4

Кількість ДТП в Україні протягом 2008-2011рр., тис. випадків

Рік	Кількість ДТП, всього	Кількість ДТП з постраждалими	Кількість загиблих в ДТП	Кількість травмованих в ДТП
2008	278,8	63,6	9,6	78,5
2009	312,2	51,3	7,7	63,2
2010	229,9	37,0	5,3	45,7
2011	203,9	31,7	4,7	38,8

Джерело: [10]

цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів зазначені в таблиці 2.

Досить неприємною виявляється перспектива бути в боргу за пошкоджений чужий транспортний засіб або за заподіяння шкоди життю, здоров'ю або майну людей, постраждалих у результаті аварії. Ріст інтенсивності дорожнього руху, який супроводжується кількісним ростом дорожньо-транспортних пригод, об'єктивно потребує організації відповідальності власників автотранспортних засобів. Щорічно збільшується кількість ДТП на дорогах і основними причинами аварій залишається перевищення швидкості, виїзд на смугу зустрічного руху, недотримання безпечної дистанції, порушення правил проїзду перехресть, а також керування транспортними засобами у нетверезому стані.

За існуючої складної аварійної обстановки на дорогах ніхто не може повністю бути впевненим, що майстерність і досвід керування врятують його від можливої дорожньо-транспортної пригоди, навіть якщо вона буде спровоковано іншим водієм, пішоходом або несправністю автомобіля.

Ще одним чинником, який впливає на динаміку розвитку обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, є збільшення та оновлення автопарків фізичних і юридичних осіб. З часу запровадження досліджуваного виду страхування легковий автопарк країни збільшився майже вдвічі, а середньорічний приріст продажу нових і старих автомобілів склав щонайменше 250 тис. одиниць. Згідно з висновками маркетингових компаній, в 2011 р. ринок легкових автомобілів збільшився на 52% в порівнянні з 2010 р. (до 348,1 тис. од.), у 2012 р. прогнозується збільшення – ще на 40% (до 489 тис. од.), а в 2013 р., з врахуванням 28% – го приросту, обсяг становитиме – 624 тис. од. Потім динаміка приросту сповільниться, і протягом 2014-2017 рр. ринок, як очікується, демонструватиме 13-17% щорічний приріст [3].

Важливими чинниками розвитку обов'язкового страхування цивільно- правової відповідальності власників наземних транспортних засобів у 2010 – 2011 рр. стало покращення умов кредитування та високі тем-

пи росту доходів населення. Але негативною стороною є збільшення переліку документів для оформлення позик. Отже, для вирішення цієї проблеми уряд України має запровадити ефективні програми рекапіталізації та реструктуризації банків.

Одним із психологічних бар'єрів для сприйняття населенням соціальної значимості обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів є те, що страхове відшкодування у декілька разів нижче за необхідну суму коштів для ремонту автомобіля. Насамперед, це пов'язано з тим, що у витрати на відновлюваний ремонт транспортного засобу враховується сума зносу машин та строк експлуатації, якщо більше п'яти років – сума зносу складає більше 50%). Тобто, більше половини страхового відшкодування припадає на зношення. А для людини, яка розраховує на повне відшкодування збитку, пов'язаного з ремонтом транспортного засобу, така ситуація породжує невдоволення і недовіру до страхових компаній. Безперечно негативні тенденції у розвитку української економіки (падіння темпів росту ВВП, промислового виробництва, невиробничої сфери, рівень інфляції тощо) негативно вплинуть на платоспроможність учасників ринку обов'язкового страхування цивільної відповідальності автовласників, а отже, і на його розвиток.

Страховикам доводиться все більше сплачувати за фінансовими зобов'язаннями через зростання цін на імпортовані запасні частини, фарби, лаки та інші матеріали, закупівельні ціни, які прив'язані до курсу долара чи євро. Отже, сукупність цих чинників змусять страховиків-членів Моторно-транспортного страхового бюро України дещо змінити пріоритети та економічну стратегію при здійсненні зазначеного виду страхування, передусім, в існуючій системі врегулювання страхових випадків.

Висновки. Отже, дослідивши та проаналізувавши стан автострахування в Україні, можна сказати, що рівень страхування у даній галузі перебуває на етапі розвитку, тому ринок обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів вимагає постійного контролю й уваги з боку аналітиків. Зауважимо, що збільшення кількості транспортних засобів – основний стимулюючий фактор щодо розвитку ринку автострахування. Адже, більше транспортних засобів – вірогідніший ризик, а отже, і вища потреба у якісному і доступному страхуванні. Тому, важливо визначити основні позитивні тенденції у розвитку ринку страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, серед яких наступні:

- підвищення страхової культури і свідомості страхувальників шляхом забезпечення прозорості діяльності страхових компаній і запровадження програм інформування населення через засоби масової інформації про стан і перспективи страхового ринку;
- підвищення платоспроможного попиту на страхові послуги, зокрема, на обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів шляхом запровадження нових систем заохочення;
- подолання психологічного бар'єру та невдоволення від розміру страхового відшкодування шляхом: укладання страховою компанією договору про співпрацю зі станцією технічного обслуговування, ціни на ремонт якої не будуть відрізнятися від нарахованої суми страхової компанії;
- посилення контролю працівниками ДАІ за виконанням правил дорожнього руху (значне підвищення штрафних санкцій за невиконання вимог правил дорожнього руху дозволило зменшити на 30-40% кількість ДТП, що, у свою чергу, знижує збитковість страхових компаній);
- покращення регуляторної політики, удосконалить правила на страховому ринку, дасть більше можливостей для всіх учасників страхового ринку організовувати бізнес і розвиватися;
- зміцнення національного перестрахувального ринку і вдосконалення нагляду за перестраховою діяльністю для подальшого розвитку страхового ринку та запобігання необґрунтованому витоку коштів за кордон;
- підвищення платоспроможного попиту на страхові послуги шляхом запровадження нових систем заохочення;
- підбір більш кваліфікованих кадрів;
- впровадження міжнародних стандартів страхування, інтеграція страхового ринку України в міжнародні ринки фінансових послуг потребує підвищення конкурентоспроможності національних страховиків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів: Закон України від 01.07.2004№1961-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua.

2. Анализ и прогнозы развития страхового рынка Украины в 2009-2011 годах [Електронний ресурс]. – Режим доступу //www.forinsurer.com.

3. Паращак О., Лисенко Н. Огляд ринку автотранспортного страхування в Україні // Страхова справа. 2009. – №9. – С.17–27.

4. Аналітичний огляд ринку обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів 2005 – 2008 років. – К.: Моторне (транспортне) страхове бюро України, 2008. – 22 с.

5. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Страхова справа. – 5-те вид., стер. – К.: Знання, 2006. – 352 с.

6. Лесик Л.М. Тенденції та проблеми розвитку обов'язкового страхування цивільно – правової відповідальності власників наземних транспортних засобів в умовах економічної кризи /Л.М.Лесик//Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №2. – С.214 – 219.

7. Форіншурер – інтернет-журнал зі страхування [http://forinsurer.com/].

8. Моторне (транспортне) страхове бюро України – офіційний сайт [http://mtsbu.kiev.ua].

9. Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг – офіційний сайт – [www.dfp.gov.ua.]

10. Управління ДАІ МВС України – офіційний сайт – [www.sai.gov.ua.]